

**Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний університет»
Міністерства освіти і науки України**

**Електронне наукове видання
«Порівняльно-аналітичне право»**

№ 6, 2017

**Ужгородський національний університет
Ужгород 2017**

Порівняльно-аналітичне право – електронне наукове фахове видання юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:	Бисага Юрій Михайлович – доктор юридичних наук, професор
Заст. гол. редактора:	Бєлов Дмитро Миколайович – доктор юридичних наук, професор
Відповідальний секретар:	Рогач Олександр Янович – доктор юридичних наук, професор
Члени редакційної колегії:	Бедь Віктор Васильович – доктор юридичних наук, професор; Білаш Олександр Володимирович – доктор теології, кандидат юридичних наук, доцент; Гайніш Едіта – доктор права, доктор філософії у сфері права (Словацька Республіка); Громовчук Мирослава Володимирівна – кандидат юридичних наук, доцент; Дрозд Олексій Юрійович – доктор юридичних наук, доцент; Жежихова Мартина – кандидат юридичних наук (Словацька Республіка); Лазур Ярослав Володимирович – доктор юридичних наук, професор; Лемак Василь Васильович – доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України; Мраз Станіслав – доктор юридичних наук, професор (Словацька Республіка); Рогач Іван – кандидат юридичних наук (Словацька Республіка); Севрюков Олександр Павлович – доктор юридичних наук, професор (Російська Федерація); Семерак Олександр Созонович – кандидат юридичних наук, професор; Сідак Микола Васильович – доктор юридичних наук, професор; Станіш Пьотр – доктор права, професор (Республіка Польща); Ступник Ярослав Валерійович – кандидат юридичних наук, доцент; Уканов Казбек – доктор юридичних наук, професор (Республіка Казахстан); Фазикош Василь Георгійович – кандидат юридичних наук, професор; Федоренко Владислав Леонідович – доктор юридичних наук, професор; Шекк Олена Олександрівна – кандидат юридичних наук, доцент (Російська Федерація); Ярема Василь Іванович – доктор економічних наук, професор.

Видання «Порівняльно-аналітичне право» включено до переліку наукових фахових видань, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук з юридичних дисциплін.

Наказ Міністерства освіти і науки України № 463 від 25 квітня 2013 р.

Електронне наукове фахове видання «Порівняльно-аналітичне право» включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus International (Республіка Польща)

*Рекомендовано до опублікування Вченою радою
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», протокол № 15 від 21.12.2017 року*

Скоропад Т.І. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СПРАВЛЯННЯ ЄДИНОГО СОЦІАЛЬНОГО ВНЕСКУ.....	271
Сокол А.В., Фоменко Ю.О. ОРГАНІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УМОВАХ ВСТАНОВЛЕННЯ МОРАТОРІЮ.....	274
Сулім В.В. СТРУКТУРА ГОСПОДАРСЬКИХ СУДІВ У СУДОВІЙ СИСТЕМІ.....	277
Тимчишин Т.М. ОКРЕМІ АСПЕКТИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ІНОЗЕМНИХ ГРОМАДЯН ТА ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА В УКРАЇНІ.....	279
Харківський С.А. СПІВВІДНОШЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ТА КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У СИСТЕМІ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ УКРАЇНИ ВІД НЕРАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ: СУЧАСНИЙ СТАН ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ.....	282
Христофоров А.Б. ДЕЯКІ АСПЕКТИ АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКУ НА НЕРУХОМЕ МАЙНО, ВІДМІННЕ ВІД ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ, ФІЗИЧНИМИ ОСОБАМИ.....	285
Шаталова Л.М. ДЕРЖАВНІ ПІДПРИЄМСТВА ЯК СУБ'ЄКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МІНІСТЕРСТВА ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ.....	289
Шоптенко С.С. ПРОБЛЕМИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОВАДЖЕНЬ ЗА СКАРГАМИ ГРОМАДЯН В ОРГАНАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ.....	292

РОЗДІЛ 8

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ; КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

Гладкий В.В. КРИТЕРІЇ ОСУДНОСТІ СУБ'ЄКТА КОРУПЦІЙНОГО ЗЛОЧИНУ У СВІТЛІ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ.....	295
Horinetskyi Y.I. SYSTEMIC BACKGROUND FOR OPERATION OF THE CRIME PREVENTION MECHANISM.....	298
Дрьомін В.М. «ІНФОРМАЦІЙНА» ЗЛОЧИННІСТЬ ЯК ФАКТОР КРИМІНАЛІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА	300
Дячкін О.П. КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЗНИЩЕННЯ АБО ПОШКОДЖЕННЯ ЧУЖОГО МАЙНА ЗА КРИМІНАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ.....	304
Жерж Л.А., Мирончук К.В., Харковець Ю.М. ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ «ПРЕЗУМПЦІЇ ЗГОДИ» ТА «ПРЕЗУМПЦІЇ НЕЗГОДИ» ПРИ НЕЗАКОННИЙ ТРАНСПЛАНТАЦІЇ ОРГАНІВ АБО ТКАНИН ЛЮДИНИ.....	307
Климосюк А.С. ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ЛЮДЕЙ ЯК ОБ'ЄКТ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ, ЙОГО КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОХОРОНА.....	310
Комірчий П.О. ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНІ ПІДХОДИ ДО ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННИЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	314
Лісіцина Ю.О. ОБ'ЄКТИВНА СТОРОНА СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО ЧАСТИНОЮ 2 СТАТТІ 143 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ.....	317
Марко С.І. ЗАХОДИ ВІКТИМОЛОГІЧНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ НЕЗАКОННИХ ЗАВОЛОДІНЬ ТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ.....	320
Назарчук В.В. ПІДСТАВИ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТАТТЕЮ 336–1 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ.....	323
Павленко Т.А. ДОВЕДЕННЯ ДО САМОГУБСТВА: ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЧИННОГО ЗАКОНОДАВСТВА.....	326
Сарніцька О.В., Лисенко В.В. ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ ЯК АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА УКРАЇНИ.....	330
Сімакова С.І. КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА БЕЗГОСПОДАРСЬКЕ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ В УКРАЇНІ.....	332
Сторчак Н.А. ПОШУКИ ОПТИМАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ВИПРАВНОГО ВПЛИВУ НА ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ В ЗАРУБІЖНІЙ ПРАКТИЦІ.....	335
Шалгунова С.А., Шевченко Т.В. СУБ'ЄКТ ХУЛІГАНСТВА.....	340
Ясинівський П.В. ПЕРЕШКОДЖАННЯ ЗАКОННИЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ТА ІНШИХ ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАНЬ: СУБ'ЄКТ ЗЛОЧИНУ.....	343

РОЗДІЛ 9

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА; СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

Венедіктов А.А., Венедіктова Ю.С. ПОНЯТТЯ КОНТРОЛЮ ЗА ВЧИНЕННЯМ ЗЛОЧИНУ.....	346
Воробей О.В. ОБСТАНОВКА ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ДІЯЛЬНІСТЮ КОНВЕРТАЦІЙНИХ ЦЕНТРІВ.....	349

ДОВЕДЕННЯ ДО САМОГУБСТВА: ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЧИННОГО ЗАКОНОДАВСТВА

BRINGING TO SUICIDE: PROSPECTS FOR THE IMPROVING OF THE CURRENT LEGISLATION

Павленко Т.А.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
Харківського національного педагогічного університету
імені Г.С. Сковороди,
старший науковий співробітник сектора дослідження
кримінально-правових проблем боротьби зі злочинністю
Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Стайшиса
Національної академії правових наук України*

Статтю присвячено висвітленню позиції автора щодо проблеми вдосконалення чинного закону про кримінальну відповідальність в частині встановлення кримінальної відповідальності за доведення до самогубства. Критично проаналізовано деякі аспекти проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо встановлення кримінальної відповідальності за сприяння вчиненню самогубства)» (№ 4088). Запропоновано авторську редакцію статей 120 та 120–1 Кримінального кодексу України.

Ключові слова: злочини проти життя, доведення до самогубства, жорстоке поводження, шантаж, примус до протиправних дій, систематичне приниження людської гідності, схилення до самогубства.

Статья посвящена освещению авторской позиции относительно проблемы совершенствования действующего закона об уголовной ответственности в части установления уголовной ответственности за доведение до самоубийства. Критически проанализированы некоторые аспекты проекта Закона Украины «О внесении изменений в Уголовный кодекс Украины (относительно установления уголовной ответственности за содействие совершению самоубийства)» (№ 4088). Предложена авторская редакция статей 120 и 120–1 Уголовного кодекса Украины.

Ключевые слова: преступления против жизни, доведение до самоубийства, жестокое обращение, шантаж, принуждение к противоправным действиям, систематическое унижение человеческого достоинства, склонение к самоубийству.

The article is devoted to the highlighting of the authors position of the problem of improving the current law on criminal liability in relation to the establishment of the criminal liability for the bringing to suicide. Some aspects of the draft Law of Ukraine "On Amendments to the Criminal Code of Ukraine (regarding the establishment of criminal liability for assistance in committing suicide)" (№ 4088) have been critically analyzed. The author's version of Articles 120 and 120–1 of the Criminal Code of Ukraine are proposed.

Key words: crimes against life, suicide, bringing to suicide, cruel treatment, blackmail, coercion of unlawful actions, systematic humiliation of human dignity, inclination to suicide.

Постановка проблеми. Орієнтація України на міжнародні стандарти в галузі прав людини накладає на нашу державу певні зобов'язання, пов'язані, насамперед, з реальним забезпеченням проголошених Конституцією України прав та свобод. Як зазначає О.А. Гусак, право на життя кожної людини, його захист становлять основу гуманістичної діяльності суспільства та держави. Саме тому держава повинна захищати життя людини, гарантуючи їй реалізацію права на життя за допомогою створення правового механізму забезпечення зазначеного права [1, с. 1]. Особливе місце серед злочинів, що посягають на життя людини, посідає доведення до самогубства. Варто зазначити, що останнім часом у нашій державі намітилася позитивна тенденція розширення проблематики дослідження питання кримінальної відповідальності за даний злочин. Проте, незважаючи на це, й досі залишається досить широке коло проблемних питань як теоретичної спрямованості, так і щодо практики застосування ст. 120 Кримінального кодексу України (далі – КК).

Стан опрацювання. Питанню кримінальної відповідальності за доведення до самогубства в науці кримінального права приділяється досить значна увага. Зокрема, цій проблемі присвятили свої праці такі науковці: В.Ю. Баулін, В.К. Гришук, О.А. Гусак, В.О. Кірієнко, О.О. Колінько, В.О. Навроцький, Л.М. Шестопалова, Н.М. Ярмиш та ін.

Метою статті є висвітлення проблеми вдосконалення чинного кримінального законодавства в частині відповідальності за доведення до самогубства.

Виклад основного матеріалу. Як зазначає Л.М. Шестопалова, самогубство є соціальним явищем, притаманним будь-якому суспільству, а на різних етапах розвитку суспільства кількість самогубств може збільшуватися чи

зменшуватися. Проте це явище не може зникнути, адже, з огляду на недосконалість суспільних відносин, воно є невід'ємною ознакою, необхідним наслідком соціального процесу [2, с. 6]. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (далі – ВООЗ), на 2012 р. в Україні було вчинено приблизно 10 (десять) тисяч актів суїциду [3]. Останнім часом проблема доведення до самогубства набуває все більших масштабів, особливо це стосується найменш захищених верств населення – неповнолітніх. За даними ВООЗ, за 2017 р. в Україні було вчинено майже 15 (п'ятнадцять) тисяч актів суїциду. Середній показник для нашої країни – 22 суїциди на 100 тисяч осіб. Україна входить у десятку країн із найвищим рівнем самогубств. Як свідчать наукові джерела, співвідношення самогубств і доведення до самогубства становить приблизно один до двадцяти. Водночас із 2013 р. по 2017 р. в Україні винесено лише чотири обвинувальні вироки за доведення до самогубства, тобто менше одного вироку на рік [4, с. 1].

Прикро констатувати, що до України докотилася хвиля підліткових самогубств, викликаних активністю «груп смерті» у соціальних мережах. Символом таких груп став синій кит, що плаває і перегортається в небі. За даними Національної поліції України, тільки в одній такій спільноті було виявлено більше двох сотень активних користувачів з України [5, с. 10]. Вже багато місяців поспіль у Мережі обговорюють підліткову гру «Синій кит». Або ж «Тихий дім», «Море китів», «Розбуди мене о 4:20». У смертельної гри багато назв, але результат завжди однаковий – закінчення життя (самогубство) [6]. Доступ до цих груп суворо обмежений, членство здійснюється на розсуд адміністраторів, які самі обирають передплатників і пропонують пограти у «квест» – почергово виконувати завдання «кураторів», які

за 49 таких завдань доводять підлітків до суїциду. В Україні, на жаль, вже є випадки, коли діти виконали своє останнє, 50-те завдання – у Маріуполі, Івано-Франківську та Харкові дівчата пішли з життя [5, с. 10]. Отже, постає питання, чи є дієвими норми закону про кримінальну відповідальність у протидії такому страшному соціальному явищу?

Сьогодні в чинній редакції ст. 120 КК України передбачено кримінальну відповідальність за доведення іншої особи до самогубства або до замаху на самогубства, яке вчиняється лише шляхом: 1) жорстокого з нею поводження; 2) шантажу; 3) примусу до протиправних дій або 4) систематичного приниження її людської гідності. Кваліфікуючими ознаками доведення до самогубства визнається вчинення вказаних діянь щодо особи, яка перебувала в матеріальній або іншій залежності від винуватого, або щодо двох або більше осіб (ч. 2 ст. 120 КК), або якщо воно було вчинене щодо неповнолітнього (ч. 3 ст. 120 КК).

Категорія «жорстоке поводження» є оціночним поняттям. Д.О. Міські пропонує з метою з'ясування змісту такої форми доведення до самогубства, як «жорстоке поводження», проаналізувати поняття «жорстокість» і «поводження» окремо [7, с. 88]. Що є цілком слушним.

Великий тлумачний словник сучасної української мови визначає поняття «жорстокість» у трьох значеннях: 1. Властивість за значенням жорстокий; 2. Жорсткий вчинок; 3. Велика сила виявлення чого-небудь. «Жорстокий» визначається так: який виявляє суворість, різкість, немилосердість, лютість [8, с. 371]. «Поводженням» треба розуміти як: 1. Певну поведінку, спосіб або характер дій; 2. Обходження з ким-небудь, ставлення до когось [8, с. 1000]. Можна констатувати, що поводження являє собою систему дій. З урахуванням зазначеного можна погодитися з О.А. Гусак, що жорстоке поводження варто розуміти як систематичні, тривалі, безжалісні та грубі діяння винного, метою яких є завдання потерпілому фізичних чи психічних страждань [1, с. 11, 16]. Такою ж є позиція Пленуму Верховного Суду України, який зазначає в абз. 2 п. 28 постанови «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи», що жорстоке поводження треба розуміти як безжалісні, грубі діяння, які завдають потерпілому фізичних чи психічних страждань (мордування, систематичне заподіяння тілесних ушкоджень чи побоїв, позбавлення їжі, води, одягу, житла тощо) [9].

Що стосується визначення шантажу як форми об'єктивної сторони доведення до самогубства, то можна виділити декілька підходів. Так, одні автори говорять про те, що шантаж – це погроза (залякування погрозою) розголосити відомості, які потерпілий бажає зберегти в таємниці або такі, що можуть його принизити чи скомпрометувати [7, с. 88]. О.А. Гусак визначає шантаж як залякування винним потерпілого завданням йому шкоди шляхом розголошення як дійсних, так і неправдивих конфіденційних відомостей, які останній бажає зберегти в таємниці, а також заподіяння іншої шкоди з метою поставити потерпілого в залежне становище або створити іншу, вигідну для винного, обстановку [1, с. 16]. Така позиція викликає певні зауваження. Адже, якщо йтиметься про погрозу розголошення саме конфіденційних відомостей, то постане цілком логічне питання щодо визначення, що ж необхідно розуміти під такими відомостями. Так, ч. 2 ст. 11 Закону України «Про інформацію» визначає, що до конфіденційної інформації про фізичну особу належать, зокрема, дані про її національність, освіту, сімейний стан, релігійні переконання, стан здоров'я, а також адреса, дата і місце народження [10]. Тобто закон визначає, що належить до конфіденційної інформації, а не до конфіденційних відомостей. Зазначення того, що відомості, які винна особа погрожує розголосити, мають бути конфіденційними, так чи інакше звужуватиме коло тієї інформації, погроза розголошення якої, за наявності інших ознак складу злочину, буде призводити до кримінальної відповідальності.

Тому під час визначення шантажу варто погодитися з науковцями, які наголошують на тому, що шантаж – це погроза розголосити відомості, які потерпілий бажає зберегти в таємниці [11, с. 84] (наприклад, відомості про хворобу, позашлюбні стосунки тощо). Ці відомості можуть як відповідати дійсності, так і бути неправдивими. Важливо, що вони мають такий характер, що потерпілий не бажає їх розголошувати [12, с. 54].

Що стосується примусу до протиправних дій як форми об'єктивної сторони доведення до самогубства, то більшість науковців визначають такі дії так – це фізичний або психічний вплив на особу з метою спонукання її до дій, вчинення яких заборонено законодавством [12, с. 55; 7, с. 88]. О.О. Дудоров та Є.О. Письменський говорять про те, що це може бути примус до вчинення потерпілим делікту, проступку, правопорушення чи злочину [11, с. 84]. Цікавою і слушною є позиція О.А. Гусак щодо того, що для визначення даної форми об'єктивної сторони необхідно замінити слово «протиправних» на слова «небажаних для потерпілого». Оскільки особу фактично можна довести до самогубства шляхом примушування її до дій, які не є протиправними, це можуть бути небажані для потерпілого, але правомірні дії, або це може бути зловживання правом, яке не є правопорушенням [1, с. 11]. Цю думку підтримує В.О. Кірієнко [4, с. 15].

Отже, примус до небажаних для потерпілого дій варто розуміти як залякування винним потерпілого шляхом завдання останньому фізичної шкоди чи погрозою такого завдання з метою примусу потерпілого до вчинення небажаних для нього діянь.

Пленум Верховного Суду України в абз. 2 п. 28 постанови «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи» визначає, що систематичне приниження людської гідності варто розуміти як тривале принизливе ставлення до потерпілого (постійні образи, глумління над ним тощо) [9]. Судова практика не відносить до такого роду обставин розірвання шлюбних стосунків одним із подружжя, відмову від укладання шлюбу, припинення співмешкання, подружню зраду, якщо водночас не здійснювалися інші дії, що принижують людську гідність. Не можуть також кваліфікуватися за ст. 120 КК України випадки самогубства внаслідок вчинення щодо особи будь-яких законних дій (наприклад, правомірного звільнення з роботи), а також унаслідок повідомлення, хоча й таких, що принижують гідність особи, але правдивих, таких, що відповідають дійсності, відомостей (за умови, що вони повідомлялися не в образливій чи цинічній формі) [12, с. 55].

З наведеного можна зробити висновок, що доведення до самогубства, яке вчиняється без застосування шантажу, примусу, приниження й інших, передбачених у ч. 1 ст. 120 КК способів (наприклад, шляхом систематичного схиляння особи до суїциду), не є кримінально караним діянням. Як ми бачимо, більшість випадків самогубств, вчинених підлітками, які є членами так званих «груп смерті», взагалі не мають жодної кримінально-правової оцінки [13, с. 360].

Якщо звернутися до закордонного досвіду, то, як зазначає О.О. Колінько, якщо брати за основу норму, зазначену в КК України, то іноземні кодекси в частині дій, пов'язаних будь-яким чином із самогубством, умовно можна поділити на три групи:

- 1) такі, що цілком або частково збігаються з нормою вітчизняного законодавства;
- 2) такі, які містять норму, що передбачає відповідальність за доведення до самогубства, але водночас докорінно відрізняється від ст. 120 КК України;
- 3) такі, що взагалі не мають норми, яка передбачала б відповідальність за злочини даного виду [14, с. 259].

Нас цікавить досвід саме другої групи країн. До таких країн належать: Литовська Республіка, Республіка Болгарія, Республіка Польща, Киргизька Республіка, Республіка Білорусь, Республіка Аргентина, Нідерланди, Данія,

Норвегія, Австрія, Іспанія, Швейцарія, Японія, Туреччина, Республіка Сан-Марино. Як зазначає О.О. Колінько, головна умова віднесення КК даних країн до другої групи полягає в наявності норми, яка передбачає відповідальність не тільки за доведення до самогубства, але й за схиляння до самогубства, надання допомоги у вчиненні самогубства або сприяння у вчиненні самогубства [14, с. 260]. Варто зазначити, що в КК багатьох із наведених вище держав немає розмежування між поняттями «доведення до самогубства» та «схиляння до самогубства». Наприклад, надання допомоги у вчиненні самогубства є одним зі способів доведення до самогубства в КК Республіки Болгарія (ст. 127) [15], Республіки Польща (ст. 151) [16], Республіки Аргентина (ст. 83) [17], Нідерландів (ст. 294) [18], Данії (ст. 240) [19], Норвегії (ст. 236) [20], Японії (ст. 202) [21], Туреччини (ст. 454) [22]. У деяких країнах схиляння до вчинення самогубства є одним зі способів доведення до самогубства: КК Австрії (ст. 78) [23] та Швейцарії (ст. 115) [24].

Дещо інакше регламентується питання відповідальності за доведення до самогубства за КК Іспанії та Республіки Сан-Марино. Так, згідно із КК Республіки Сан-Марино, кримінальна відповідальність настає лише за наявності матеріальної чи іншої залежності між самогубцем і особою, яка доводить до самогубства (ч. ст. 151) [25]. КК Іспанії не містить окремої норми «Доведення до самогубства», а відповідальність за доведення до самогубства і допомогу у вчиненні самогубства міститься в статті, що має назву «Вбивство і його види» (ч. ст. 143) [26].

У деяких країнах законодавець виділяє дві окремі норми «Доведення до самогубства» та «Схиляння до самогубства». Наприклад, у таких країнах: Республіка Білорусь (ст. ст. 145, 146 КК Республіки Білорусь) [27] та Киргизька Республіка (ст. ст. 102, 103 КК Киргизької Республіки) [28]. Зміст норми «Доведення до самогубства» збігається з положеннями вітчизняного законодавства. Що ж стосується «схиляння до самогубства», то і КК Республіки Білорусь, і КК Киргизької Республіки передбачають способи, якими відбувається схиляння до самогубства.

Дві норми «Доведення до самогубства чи схиляння до самогубства» (ст. 133) та «Надання допомоги у вчиненні самогубства» (ст. 134) містить КК Литовської Республіки [29]. Водночас передбачено, що в ст. 134 КК Литовської Республіки йдеться про те, що кримінальна відповідальність настає за умови, що допомога у вчиненні самогубства була надана на прохання безнадійно хворої людини.

Як бачимо, кримінальне законодавство країн другої групи в контексті встановлення кримінальної відповідальності за доведення до самогубства досить суттєво відрізняється від вітчизняного законодавства.

З урахуванням наявності такої гострої проблеми в нашій державі, як підліткові самогубства, що викликані активністю так званих «груп смерті» і відсутністю можливості притягнення до кримінальної відповідальності винних у цьому осіб, безумовно, є необхідність вдосконалення чинного кримінального законодавства, і закордонний досвід встановлення кримінальної відповідальності за схиляння до вчинення самогубства був би цілком доречним.

І дійсно, законодавець не залишив проблему кримінальної відповідальності за схиляння до вчинення самогубства поза увагою. Деякі депутати виступили із законодавчою ініціативою щодо внесення відповідних змін до ст. 120 КК України [30]. А саме запропоновано встановити кримінальну відповідальність за будь-яке сприяння особі у вчиненні нею самогубства чи спроби самогубства, що, начебто, загалом є цілком вчасним. Проте деякі положення даного проекту закону виглядають щонайменше суперечливими. На що звертали увагу правники у своїх наукових висновках? [31; 32].

По-перше, сумнівною є пропозиція народних депутатів передбачити кримінальну відповідальність за «<...> підбурювання, в тому числі підкупу, обману <...>». Варто зазначити, що підбурюванням по суті і є підкуп, погроза, умовляння, обман шантаж тощо. Тому вважаємо за доцільне підтримати позицію науковців щодо того, що більшість об'єктивних ознак такого злочину, як доведення до самогубства, буде охоплюватися вказаним поняттям («підбурювання»), що створить термінологічну суперечність у нормі, що пропонується.

По-друге, у згаданому законопроекті запропоновано встановити кримінальну відповідальність за доведення до самогубства, що здійснюється шляхом «підкупу». Така пропозиція, як здається, породжує більше запитань, аніж відповідей. Так, якщо йдеться про те, що особі пропонують певні майнові чи немайнові блага, так би мовити, «в обмін» на вчинення самогубства, то виникає питання – коли і хто ці блага має отримати? Важко уявити, щоб такі блага були потрібні особі, що позбавляє себе життя. Тож, вочевидь, йдеться про те, що їх у майбутньому можуть отримати інші особи (родичі, друзі тощо). На це у своїх наукових висновках звертають увагу науковці і Головного науково-експертного управління, і науковці Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса Національної академії правових наук України. Така ситуація породжує нове питання: чи не охоплюються такі дії суб'єкта злочину поняттям «шантаж»? А отже, виникає чергове питання щодо доцільності окремого виділення такого способу доведення до самогубства в ч. 1 ст. 120 КК України в редакції, що пропонується.

Пропонуємо власне бачення вирішення проблеми вдосконалення норми, що передбачає кримінальну відповідальність за доведення до самогубства.

По-перше, варто зазначити, що особливістю доведення до самогубства є те, що, хоча саме самогубство є одним із різновидів неприродної смерті, але водночас даний злочин є єдиним проти життя особи, який не охоплюється поняттям «вбивство», оскільки він вчиняється суб'єктом злочину не прямо, а опосередковано. Тому цілком логічною є заміна словосполучення «до замаху на самогубство» на «до спроби самогубства».

По-друге, як уже зазначалося, особу можна довести до самогубства шляхом примушування її вчинити не лише протиправні дії, а й дії, небажані для потерпілого, які не є правопорушенням. Тому доцільно в ч. 1 ст. 120 КК України замінити слово «протиправних» на «небажаних для потерпілого».

По-третє, спираючись на закордонний досвід, вважаємо за доцільне підтримати науковців, які пропонують передбачити кримінальну відповідальність за схиляння до вчинення самогубства в окремій нормі.

Тож, пропонуємо змінити редакцію ч. 1 ст. 120 КК України і викласти її так:

«1. Доведення особи до самогубства або до спроби самогубства, що є наслідком жорсткого з нею поводження, шантажу, примусу до небажаних для потерпілого дій або систематичного приниження її людської гідності, карається <...>».

Ч. 2 та 3 ст. 120 КК України залишити в чинній редакції. Доповнити КК України новою нормою такого змісту:

«Ст. 120–1 «Схиляння до самогубства»

1. Схиляння до вчинення самогубства або до спроби самогубства шляхом умовлянь, обману чи іншим способом карається <...>».

Висновки. Зважаючи на сучасний стан проблеми доведення до самогубства в нашій державі, відсутність правового механізму притягнення до кримінальної відповідальності за схиляння до самогубства, є всі підстави для внесення змін до чинного закону про кримінальну відповідальність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гусак О.А. Кримінально-правова характеристика доведення до самогубства: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право»; Національний університет «Одеська юридична академія». О., 2014. 20 с.
2. Шестопалова Л.М. Самогубство та доведення до самогубства: заходи протидії: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08; Національна академія внутр. справ України. Київ, 2001. 20 с.
3. Пояснювальна записка до проекту закону «Про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо встановлення кримінальної відповідальності за сприяння вчиненню самогубства)». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58195.
4. Кірієнко В.О. Кримінально-правові та кримінологічні засади запобігання доведенню особи до самогубства або до замаху на самогубство: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право»; Харківський національний університет внутрішніх справ. 2017. 20 с.
5. Гладкова Є.О. Як уберегти дитину від «груп смерті». World City. 2017. № 6. С. 10.
6. Гра в смерть: що таке «Синій кит» і чому підлітки виконують смертельні завдання. URL: gopri.in.ua/novini-oblast/1828-gra-v-smert-scho-take-siny-kit-chomu-pdltki-vikonuyut-smerteln-zavdannya.html.
7. Міські Д.О. До проблеми визначення об'єктивної сторони доведення до самогубства. Юридичні науки: проблеми та перспективи. Івано-Франківськ, 19–20 травня 2017 р. С. 87–89.
8. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перум», 2005. 1728 с.
9. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи: постанова Пленуму Верховного Суду України від 7 лютого 2003 р. № 2. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03>.
10. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 р. № 2657–XII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.
11. Кримінальне право: особлива частина: підручник / за ред. О.О. Дудорова, Є.О. Письменського. Луганськ: Вид-во «Елтон-2». Т. 1. 2012. 780 с.
12. Кримінальне право України: особлива частина: підручник / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.; за ред. проф. В.Я. Тацій, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. 5-те вид. перероб. і допов. Х.: Право, 2015. 680 с.
13. Павленко Т.А. Доведення до самогубства: окремі аспекти вдосконалення чинного законодавства. Кримінально-правове забезпечення сталого розвитку України в умовах глобалізації: матеріали міжнар. наук.-практ. Конф., 12–13 жовт. 2017 р. / редкол.: В.Я. Тацій (голов. ред.), В.І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. Харків: Право, 2017. С. 359–362.
14. Колінько О.О. Доведення до самогубства: порівняльна характеристика українського і зарубіжного кримінального законодавства. Часопис Київського університету права. 2010. № 1. 258–264.
15. Уголовный кодекс Республики Болгария. СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2001. 298 с.
16. Уголовный кодекс Республики Польша. СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2001. 234 с.
17. Уголовный кодекс Аргентины. СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2003. 240 с.
18. Уголовный кодекс Голландии. СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2001. 510 с.
19. Уголовный кодекс Дании. СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2001. 230 с.
20. Уголовное законодательство Норвегии. СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2003. 375 с.
21. Уголовный кодекс Японии. СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2002. 226 с.
22. Уголовный кодекс Турции. СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2003. 374 с.
23. Уголовный кодекс Австрии. М.: ИКД «Зерцало-М», 2001. 144 с.
24. Уголовный кодекс Швейцарии. СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2002. 350 с.
25. Уголовный кодекс Республики Сан-Марино. СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2002. 253 с.
26. Уголовный кодекс Испании. М.: Издательство «Зерцало», 1998. 218 с.
27. Уголовный кодекс Республики Беларусь. СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2001. 474 с.
28. Уголовный кодекс Кыргызской Республики. СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2002. 352 с.
29. Уголовный кодекс Литовской Республики. СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2003. 470 с.
30. Про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо встановлення кримінальної відповідальності за сприяння вчиненню самогубства): проект закону України № 4088 (був прийнятий за основу 24 травня 2017 р.). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58195.
31. Висновок Головного науково-експертного управління на проект закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо встановлення кримінальної відповідальності за сприяння вчиненню самогубства)». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58195.
32. Науково-правовий висновок НДІ ВПЗНАПРн України імені акад. В.В. Сташисана щодо проекту закону «Про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо встановлення кримінальної відповідальності за сприяння вчиненню самогубства)», реєстр. № 4088, вих. 11 травня 2017 р. № 261–02–23.